

UTDRAG FRA DEN LEKSIKRYPTISKE ENCYKLOPEDI

Idion, to (gr. «det særegne», «det private»). En tings karakteristiske egenskap. (a) I *Topikk* definerer Aristoteles *i.* i strenge forstand som «det som riktignok ikke avslører essensen, men tilhører tingen alene og er konvertibel med den» (*Top.* 102a18–20). (b) Uten artikkel bruker Aristoteles *i.* som adjektiv for å betegne motsatsen til *koinon* («felles», «alminnelig»). Adjektivet har også gitt oppgav til substantivet *idiōtēs* («menigmann», «ukyndig»), som i forkortet form har overlevd til våre dager som skjellsord.

Irsk kjempehjort (lat. *Megaloceros giganteus*). Utdødd hjortedyr som levde på det eurasiatiske kontinentet frem til siste istid for 11 000 år siden. I motsetning til hva navnet antyder, levde kjempehjorten ikke kun i Irland, men var også utbredt helt mot Sibir i øst og Nord-Afrika i sør. Arten er blant de største hjortedyrene som har levd, og er kjent for sitt overdimensjonerte gevir som i lengre tid var antatt å være grunnen til dets undergang. Hjorten hadde en kropp på størrelse med dagens alaskaelg (*Alces americanus gigas*, s.d.) og hadde en skulderhøyde på omtrent 2,1 meter, mens geviret målte opptil 3,85 m mellom yttertakkene og veide opp mot 40 kg.

Arten omtales bl.a. i Peter Wessel Zapffes filosofi, hvor den brukes som en illustrasjon på menneskehetens eksistensielle kår: I likhet med kjempehjorten har mennesket utviklet et attributt som gjør det overlegent andre konkurrenter og sikrer artens overlevelse: fornuften. Zapffe hevdet at mennesket i tidligere tider fikk utfordret fornuften i tilstrekkelig grad fordi det stadig måtte sikre sine egne interesser i naturen. Etter hvert som menneskeslekten bygde opp samfunn hvor grunnleggende behov ble sikret av fellesskapet, søkte fornuften nye utfordringer. Dette innebar at mennesket begynte å stille spørsmål ved tilværelsen. Problemet er at de metafysiske spørsmålene fornuften stiller, ikke kan besvares; vi kan ikke vite om Gud finnes, hva som er meningen med livet, osv. Denne erkjennelsen fører, ifølge Zapffe, til uunngåelig frustrasjon, melankoli og lidelse. En slik oppvåkning går under navnet «det metafysisk-melankolske klarsyn». På samme vis som hjorten ble tvunget i kne av sitt gevir, er fornuften nå blitt en tilsvarende byrde og har gjort mennesket *livsudyktig*. Den irske kjempehjorten kunne nok overlevd, bemerket Zapffe, om den bare lettet vekten av hornet ved å brette av de ytterste grenene. Men hva hjorten da ville vinne i fortsatt overlevelse, ville den miste i mening fordi den samtidig ville fornekte sin egen natur. Likeledes kan mennesket holde ut livspresset om det bare reduserer sitt bevissthetsinnhold, selv om det da må gi slipp på sin storhet. Problemet er, ifølge Zapffe, at dette ikke er noen verdig løsning. Han konkluderte derimot med at menneskeslekten burde slutte å formere seg og dø ut heller enn å aktivt vike unna den tyngende fornuften.

Om den massive hodepyrden var den faktiske grunnen til at den irske kjempehjorten døde ut, er fremdeles et omstridt punkt blant moderne biologer. Enkelte undersøkelser antyder at hjorten ikke døde ut grunnet vekten av sitt overdimensjonerte gevir, men på grunn av endringer i vegetasjonen som gjorde det vanskelig for hjorten å sikre sine ernæringsmessige behov. Andre forskere har hevdet at arten døde ut da klimaet ble mildere og tettere løvskoger vokste frem. Ifølge disse fikk hjorten problemer når den skulle manøvrere seg gjennom trærne, noe som viste seg å være umulig med dens prangende gevir. *H.V.*

Islamsk nyplatonisme. Retning innen muslimsk filosofi som befattet seg med den tradisjonelle nyplatonismen, og inkorporerte denne læren i den islamske teologien, bl.a. ved å tilpasse Plotins bestemmelser av det Ene (s.d.).